

Toespraak door Jaap Hagedoorn, voorzitter Stichting Zwolse Stolpersteine, bij de onthulling van Stolpersteine op en rond de Thorbeckegracht te Zwolle op 20 september 2019.

Zeventien stenen, zeventien namen, zeventien geschiedenissen

Woorden van herinnering

Wat opvalt aan de lijst met namen voor de stenen die wij vandaag onthullen:

Negen namen zijn die van uit Duitsland gevluchte Joden, de meeste kwamen na de Kristallnacht in november 1938. Zeven daarvan kwamen in oktober 1940 naar Zwolle toen zij hun nieuwe Nederlandse woonplaats in het westen van het land moesten verlaten in verband met bouw van de Duitse kustverdediging.

Negen personen van de lijst werden medio november 1942 door de Zwolse politie gearresteerd en naar Westerbork gebracht.

Thorbeckegracht 50a

Elias Veterman, Zwolle 8-12-1892, koopman, en zijn vrouw

Antje Veterman-Stibbe, Zwolle 26-11-1900 en hun kinderen

Martha Veterman, Zwolle 3-7-1927

Meijer Veterman, Zwolle 20-9-1929, vandaag precies 90 jaar geleden

Zij stamden uit oude Zwols-Joodse geslachten, die al in de 18^e eeuw in de stad woonden.

Moeder en kinderen behoorden tot de groep die bij de 1^e grote deportatie vanuit gymzaal Celeanum op 2/3 oktober 1942 naar Westerbork werden gedeporteerd. Vader Elias zat al in een Joods werkkamp en ging van daar naar Westerbork. Drie weken nadat zij Zwolle hadden verlaten werden moeder en kinderen in Auschwitz vermoord. Vader Elias volgde op 28 februari 1942

Thorbeckegracht 50

Meijer Nord, Zwolle 8-1-1905, dansleraar. Hij woonde er met zijn ouders. Eén dag voor de bevrijding Auschwitz, op 26-1-1945 bezweek hij daar aan ziekte en uitputting.

Thorbeckegracht 49 (49b)

Ludwig Mayer, Böhmisch-Rudoletz (Oostenrijk-Hongarije) 4-6-1881, bankdirecteur en zijn vrouw

Fanni Mayer-Landesmann, Pullitz (Oostenrijk-Hongarije) 23-6-1885

huwden in 1920 in Wenen. Zij en 900 andere Joodse Duitsers vertrokken in het voorjaar van 1939 met het schip de *St Louis* om Europa te ontvluchten naar Cuba. Noch daar, noch in de VS en Canada werden zij toegelaten zodat het schip terug moest keren naar Europa. Een deel van hen, waaronder Ludwig en Fanni kwamen in Nederland terecht. In juni 1939 woonden zij in Rotterdam en vandaar gingen zij in oktober 1940 naar Zwolle. Daar werden zij gearresteerd en op 20-11-1942 naar Westerbork gebracht. In januari 1944 kwamen zij aan in Theresienstadt en in oktober 1944 in Auschwitz. Daar werd Fanni op 18-10-1944 vermoord. Ludwig werd later op een onbekende datum vermoord. Hun koffers zijn bewaard in het museum van Auschwitz

Thorbeckegracht 46 (v/h 46b)

Siegfried Hony, Laasphe (Duitsland) 26-9-1878 en zijn vrouw

Minna Hony-Katten, Josbach (Duitsland) 21-6-1884

Zij vestigden zich in Zwolle waar hun zoon al woonde. Zij werden gearresteerd door de Zwolse politie en op 18-11-1942 naar Westerbork gebracht. Negen dagen later zijn zij vermoord in Auschwitz

Posthoornsbredehoek 15 (v/h 17a)

Jacob van Coeverden, Coevorden 3-11-1916, schilder, en zijn vrouw

Jetje van Coeverden-Zilverberg, Emmen 9-11-1918 en hun dochter

Marchien van Coeverden, Zwolle 11-8-1941

Gearresteerd door de Zwolse politie en op 19-11-1942 naar Westerbork gebracht. Veertien dagen later zijn moeder en dochter vermoord in Auschwitz. Vader werd zo'n 15 maanden later vermoord, onduidelijk is waar.

Assiesstraat 124 (v/h Assiesplein 23)

Jakob Podchlebnik, Dobra (Rusland) 26-5-1862 en zijn vrouw

Kreindel Podchlebnik-Kos, Babyn (Oostenrijk-Hongarije) 10-9-1868

Getrouwd in Keulen, vertrokken in oktober 1939 naar Rotterdam. In oktober 1940 kwamen zij naar Zwolle. Zij vertrokken met de laatste groep Joodse Zwollenaren op 8/9-4-1943 naar Vught, waarna Overijssel "Judenrein" was. Vijf weken later werden zij vermoord in Sobibor, bijna 80 en 75 jaar oud

Assiesstraat 36 (v/h Assiesstraat 34a)

Julie Fränkel-Lippmann, Mittelshofen (Duitsland) 26-10-1884

Sofia Nathan, Kerpen (Duitsland) 3-10-1880

Onafhankelijk van elkaar in oktober 1940 naar Zwolle gekomen vanuit het westen van het land. Gearresteerd door Zwolse politie, 19-11-1942 naar Westerbork. Veertien dagen later worden zij vermoord in Auschwitz, gelijk met moeder en dochter Van Coeverden.

Thorbeckegracht 17

Hans Andorn, Hattingen (Duitsland) 7-8-1903. Opgeleid tot rabbijn. In september 1938 aangesteld tot rabbijn bij de Liberaal Joodse Gemeente in Den Haag. Komt in oktober 1940 naar Zwolle. In januari met vrouw en dochter gedeporteerd naar Bergen Belsen, waar hij eind februari 1945 de dood vond. Zijn echtgenote en dochter overleefden en emigreerden na de oorlog naar Zuid-Amerika.

Zeventien stenen, zeventien namen, zeventien geschiedenissen